

20.9.2012

Dnro 3017/4/10

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen

HOIDON TARPEEN ARVIOINTI VANKILASSA VIRKA-AJAN ULKOPUOLELLA JA VIIKONLOPPUISIN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 18.7.2010 päivätyssä kirjoituksessaan muun ohella Hämeenlinnan vankilan vartijoiden menettelyä sellikutsuun vastaamisessa ja lääkäriin pääsemisessä. Lisäksi kantelija arvosteli vankilan sellien lämpötilaa. Muulta osin kirjoituksessa esitettyyn on annettu ratkaisu 31.5.2012 (dnro 2511/4/10).

- - -

3 RATKAISU

3.1 Sellikutsuun vastaaminen

3.1.1 Kantelun sisältö

Kantelijan mukaan hänen sellikutsuunsa vastattiin 17.7.2010 noin 20 minuutin kuluttua. Hän kertoi, että pahimmillaan viive sellikutsun ja vartijan saapumisen välillä hänen kohdallaan on ollut 45 minuuttia, mikä ei hänen mielestään vastaa vankien turvallisuuden asettamia tarpeita eikä täytä lainsäädännön edellytyksiä.

3.1.2 Oikeusohjeet

Vankeuslain (767/2005) 1 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille.

Vankeuslain 7 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan vankilan suljetuissa tiloissa, joissa säilytetään vankeja, tulee olla hälytyslaite, jolla voidaan välittömästi saada yhteys henkilökuntaan. Lain esitöiden (HE 263/2004) mukaan hälytyslaitteella tarkoitetaan vartijakutsujärjestelmää, jolla voidaan ottaa yhteys henkilökuntaan. Hälytyslaite on tärkeä sairauskohtauksen sattuessa tai muissa vastaavissa tilanteissa, joissa henkilökuntaan tulee saada pikaisesti yhteys.

Tutkintavankeuslain (768/2005) 16 luvun 1 §:n mukaan tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan vastaavasti, mitä vankeuden täytäntöönpanon osalta säädetään vankeuslain 7 luvun 1 §:ssä asuintiloista.

Euroopan neuvoston suositusluonteisten vankilasääntöjen Rec (2006) 2 kohdan 18.2 mukaan kaikissa rakennuksissa, joissa vankien on asuttava, työskenneltävä tai kokoontuttava, on oltava hälytysjärjestelmä, jonka avulla vangit voivat ottaa yhteyttä henkilökuntaan viipymättä.

3.1.3

Selvitys

Ma. apulaisjohtajan mukaan Hämeenlinnan vankilan selleissä ei ole sellipuhelimia, joilla yhteyden saaminen henkilökuntaan olisi viiveetöntä. Kiireellisissä tai hätätapauksissa selleissä on painikkeet, joista voi sytyttää valon sellin oven päälle käytävälle vartijalle merkiksi. Valon syttymisestä kertovat myös merkkivalot joissakin muissa tiloissa, joissa valvontahenkilökunta työvuorojensa aikana työskentelee tai pitää taukoa. Nämä merkkivalot eivät kuitenkaan ma. apulaisjohtajan mukaan kerro hälyttävää selliä, vaan ainoastaan osaston, miltä hälytys on tehty. Selvityksessä todetaan, että vartijat reagoivat näihin sellihälytyksiin viivytystä, etenkin klo 21 jälkeen vankilan ollessa suljettuna, kun muita tehtäviä on vähemmän. Miesten osastolla on noin 20 vankia yhtä vartijaa kohden ja ruokatuntien aikana yhden vartijan valvottavana on usein kaksikin osastoa, mistä aiheutuu väistämättä muutamien minuuttien viiveitä sellissä asioimiseen. Selvityksen mukaan usein on myös tilanteita, joissa osastolle tullessa useamman sellin asukas on sytyttänyt hälytysvalonsa, jolloin asiointivuorot määräytyvät sattuman varaisesti.

3.1.4

Kannanotto

Olen apulaisoikeusasiamiehenä ollessani ottanut kantaa suljettujen vankiloiden sellihälytysjärjestelmiin omana aloitteena tutkimassani asiassa 18.6.2009 (dnro 2012/2/07). Sellihälytysjärjestelmälle asetettujen vaatimusten osalta olen yhtynyt silloisen Rikosseuraamusviraston seuraavan sisältöiseen tulkintaan:

”Rikosseuraamusvirasto katsoi lausunnossaan, että parhaiten lain edellytyksen täyttää hälytysjärjestelmä, jossa vanki saa sellistään puheyhteyden vartijoihin. Rikosseuraamusviraston mukaan lain tarkoituksen voitaneen katsoa täyttyvän myös sellaisella järjestelmällä, jossa kutsunapin painalluksen aiheuttama hälytys näkyy tiloissa, jossa on paikalla henkilökuntaa ympäri vuorokauden. Täyttääkseen lain vaatimuksen tällaisen järjestelmän katsottiin edellyttävän henkilökunnalta valppautta ja että huomatesaan kutsun vartijan tulee käydä ilman aiheetonta viivytystä tarkastamassa vangin asia”.

Olen omana aloitteena tutkimani asian yhteydessä käynyt läpi eri vankiloissa käytössä olevia sellihälytysjärjestelmiä. Hämeenlinnan vankilan osalta olen todennut siellä olevan käytössä sellainen sellihälytysjärjestelmä, jossa vangin painaessa sellissään kutsunappia hälytys näkyy ympäri vuorokauden tiloissa, joissa on henkilökuntaa paikalla. Olen kannanottonani todennut, että Hämeenlinnassa käytössä olevaa sellihälytysjärjestelmää, kuten muitakin vankiloissa käytössä olleita järjestelmiä, voidaan pitää sekä teknisesti että valvonnan järjestämisen osalta sellaisina, että ne täyttävät vankeuslaissa edellytetyt ja kansainvälisissä suosituksissa asetetut minimivaatimukset. Olen kuitenkin pitänyt silloisen Rikosseuraamusviraston tavoin puheyhteyden mahdollistavia hälytyslaitteita selkeästi parempana vaihtoehtona sekä vankien turvallisuuden että myös henkilökunnan toiminnan tarkoituksenmukaisen järjestämisen kannalta. Olen myös todennut, että peruskorjauksien yhteydessä vankiloihin näyttäisi asennettavan puheyhteyden mahdollistavat hälytyslaitteet, mitä olen pitänyt perusteltuna ja suotavana.

Oikeusasiamiehen kansliasta on tehty 21.4.2011 ennalta ilmoittamaton tarkastus Hämeenlinnan vankilaan ja tässä yhteydessä tarkastajalle on kerrottu vankilan tulevasta saneerauksesta. Rakennussuunnittelu oli tarkoitus toteuttaa vuoden 2012 aikana ja varsinainen rakentaminen alottaa 2013–2014. Tiedossani ei ole, ovatko suunnitelmat edenneet tämän mukaisesti ja sisältyykö niihin saneerattavien tilojen osalta parannusta sellihälytysjärjestelmään.

Vaikka Hämeenlinnan vankilan sellihälytysjärjestelmä onkin vankeuslain edellytysten mukainen, liittyy sen käyttöön mielestäni ongelmia. Sellihälytykseen vastaaminen ei tapahdu aina välittömästi, vaan siihen voi liittyä viipymistä, kuten selvityksestä ilmenee. Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Pasi Pölönen on 29.11.2011 antamassaan päätöksessään (dnro 4217/4/10), joka koski sitä, että viive hälytyskutsuun vastaamisessa saattoi eräässä poliisivankilassa olla 15 minuuttia, todennut muun muassa seuraavaa:

”Putkalain 3 luvun 3 §:n 2 momentista on putkalain esitöissä (HE 90/2005 vp) todettu ehdotetun säännöksen vastaavan vankeuslain 7 luvun 1 §:n 2 momentin säännöstä.

— — —

Edellä olevan valossa on selvää, että suljettujen tilojen hälytysjärjestelmä tulee kaikissa olosuhteissa toteuttaa siten, että säilytettävien henkilökohtainen turvallisuus voidaan taata. Vangin sellikutsuun tulee reagoida asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivyttelyä.

Henkilön ottaminen poliisiin säilöön perustuu lain antamaan valtuutukseen eikä säilönotettavalla ole mahdollisuutta kieltäytyä menemästä säilöön. Tähän nähden lähtökohdaksi on asetettava, että poliisin henkilöstön on huolehdittava vapautensa menettäneen poliisin suojissa olevan henkilön turvallisuudesta. Viime kädessä on kysymys viranomaisten velvollisuudesta aktiivisesti turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, tässä tapauksessa oikeutta elämään ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Valtiolla on myös Euroopan ihmisoikeusjärjestelmään liittyvät vastuut. Ääritilanteissa kuten putkakuolemien tapauksessa valtiovallan velvoitteet elämän suojaamiseksi voivat aktualisoida ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan mukaisen aineellisen vastuun.

Jos henkilökunta on pitkiä aikoja poissa tiloista, joissa hälytys on kuultavissa, ei henkilökuntaan ole välttämättä saatavissa yhteyttä lain mukaan välittömästi tai pikaisesti niin kuin lain esitöissä on todettu. Se, mitä ”välittömästi” tai ”pikaisesti” tarkoittaa, on jossain määrin tulkinnanvaraista, mutta pidän ilmeisenä, että ainakin joissain sairaustapauksissa 15 minuuttia on liian pitkä aika säilytettävän henkilökohtaisen turvallisuuden näkökulmasta”.

Totean, että edellä esitetty soveltuu myös vankeihin. kantelijan mukaan hän on joutunut odottamaan sellikutsuun vastaamista 20 minuuttia nyt puheena olevassa tapauksessa ja että pahimmillaan viive on voinut joskus olla 45 minuuttia. Ma. apulaisjohtajan selvityksessä ei ole otettu suoraan kantaa kantelijan väittämään tältä osin, mutta selvityksessä on myönnetty, että sellihälytyksiin vastaamisissa tapahtuu väistämättä muutamien minuuttien viiveitä, jos useampi sellin asukas on syyttänyt hälytysvalon tai jos esimerkiksi vartija hoitaa tilapäisesti tehtäviään osaston ulkopuolella. Näin käy varsinkin silloin kun yksi vartija vastaa useammasta kuin yhdestä osastosta, kuten joudutaan tekemään ruokatuntien aikana.

Pidän selvityksen perusteella mahdollisena, että kantelija on voinut joutua odottamaan kertomaan aikana 20 minuuttia vartijan saapumista paikalle. Tämä voi olla ainakin sairaustapauksissa liian pitkä aika. Olen eri yhteyksissä todennut, että suljettujen tilojen hälytysjärjestelmä tulee kaikissa olosuhteissa toteuttaa siten, että vankien henkilökohtainen turvallisuus voidaan aina taata. Samoin olen korostanut, että vangin sellikutsuun tulee reagoida asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivyttelyä. Tähän liittyy muun muassa riski siitä, että vangin mahdollisen äkillisen sairauskohtauksen johdosta ei kyetä reagoimaan riittävän ajoissa (näin esimerkiksi Riihimäen vankilan vankiosaston sellikutsujärjestelmän toimivuutta koskevassa asiassa antamassani vastauksessa 24.5.2011, dnro 1336/4/11).

Laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu, että voimavaroihin ja työmäärään liittyvillä syillä ei hyväksyttävästi voida perustella poikkeamista lain määräyksistä. Säännökset antavat viranomaiselle jossain määrin tulkinnanvaraa siinä, miten riittävän turvallisuuden takaavat toimenpiteet toteutetaan. Tähän liittyy selkeästi myös töiden organisoiminen. Korostan kuitenkin sitä, että niin kauan, kuin vankilassa on sellihälytysjärjestelmä, jossa ei ole puheyytettä, tulee vankilan kiinnittää huomiota tähän järjestelmään liittyviin ongelmiin ja huolehtia siitä, että valvontahenkilökunta tiedostaa ne.

Vankilan velvollisuus on turvata vankien perusoikeus elämään ja turvallisuuteen, mitä osaltaan täyttää riittävä valvonta. Harkittaessa sellikutsuun vastaamisessa hyväksyttävän viiveen pituutta on otettava huomioon ensinnäkin lain vaatimus ”välittömästi” yhteyden saamisesta ja toiseksi kiireellistä hoitoa vaativien sairauskohtausten mahdollisuus. Näillä perusteilla minun on vaikea nähdä, että hyväksyttävän viiveen pituus voisi olla enempää kuin joitakin minutteja.

Asia ei anna minulle nyt aiheutta muihin toimenpiteisiin kuin että saatan tämän käsitykseni Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön ja Hämeenlinnan vankilan johtajan tietoon.

3.2

Sairaanhoidon saaminen

3.2.1

Kantelun sisältö

Kantelijan mukaan hän ilmoitti 17.7.2010 lääkkeiden jaon yhteydessä osastovartijalle, että hänellä oli paha olo ja vaikea hengittää sekä että rintaa kivisti. Kirjoituksessa todetaan, että hänen sanomiseensa ei reagoitu mitenkään vaan ovi suljettiin hänen nenänsä edestä. Hän kertoi kutsuneensa noin kello 21.30 vartijan paikalle ja kertoneensa vartijalle rintakivuista ja hengitysvaikeuksista. Tässä vaiheessa kivut olivat kantelijan mukaan todella kovia ja hän pelkäsi sydänkohtausta. Kantelija kertoi osastovartijan kutsuneen paikalle esimiehensä, jolle kantelija kertoi oireistaan ja vaati päästä lääkärille. Kantelijan mukaan esimies kertoi olevansa tietoinen tämän aiemmista tajunnanmenetyksistä ja selvästikin piti oireita liioiteltuna sekä kieltäytyi hankkimasta lääkärin apua. Kantelijan mukaan vankeinhoidon esimiestehtävissä oleva terveydenhuollon koulutusta vailla oleva virkamies teki ilman siihen hänelle annettuja valtuuksia lääketieteellisen virhediagnoosin, joka saattoi vaarantaa vangin hengen ja terveyden. Kantelija kertoi, että esimies välinpitämättömästi sulki oven ja jätti hänet selliinsä kärsimään. Kantelijan mielestä esimiehellä oli erityinen velvoite varmistua vangin terveydestä, koska oli tietoinen tämän aiemmista tajuttomuuskohtauksista.

3.2.2

Oikeusohjeet

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Saman luvun 6 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen.

Vankeuslain 10 luvun 1 §:n mukaan Vankeinhoitolaitoksen on järjestettävä tai muutoin turvattava vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus. Saman luvun 2 §:ssä todetaan, että jos sairasta tai vammautunutta vankia ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia vankilassa, hänet on lähetettävä tarpeellisen valvonnan alaisena tilapäisesti vankilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen.

Puheena olevana aikana voimassa olleen vankien terveydenhuollon järjestämisestä annetun määräyksen (11/011/2006) 1-kohdassa (Hoidon tarpeen arviointi) todetaan muun muassa seuraavasti:

Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuolto ja vankilan henkilökunta tekee yhteistyötä vangin terveydentilan seurannassa, ohjauksessa hoitoon ja hoidon toteuttamisessa. – – Vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan tulee seurata vankien yleiskuntoa ja terveydentilaa vankilaan saapumisen yhteydessä ja muulloinkin. Tarvittaessa tulee ryhtyä viipymättä toimenpiteisiin vangin saamiseksi asianmukaiseen tutkimiseen ja hoitoon joko Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoon tai kiireellisissä tapauksissa vankilan ulkopuolelle.

1.1.2011 voimaan tullessa Rikosseuraamuslaitoksen antamassa määräyksessä vankien terveydenhuollon järjestämisestä (29/004/2010) on saman sisältöinen 1-kohta.

3.2.3

Selvitys

Ma. apulaisjohtaja toteaa vankilan selvityksessä, että vangin terveydentilan arvioiminen virka-aikana on terveydenhoitohenkilökunnan tehtävä. Virka-ajan ulkopuolella hälytetään ambulanssi ja annetaan omatoimisesti ensiapua, mikäli sellainen on arvioitu tarpeelliseksi. Selvityksessä todetaan, että ennakoitavista mahdollisista sairaustapauksista lääkärit ja hoitajat antavat useimmiten etukäteen toimintaohjeita. Ma. apulaisjohtajan mukaan tällaisesta ennakoidusta tapauksesta oli kyse myös kantelijan kirjoittamassa 17.7.2010 tapauksessa. Omaan arvioon ja ennakolta terveydenhoitohenkilökunnalta saamaansa informaation tukeutuen rikosseuraamusesimies katsoi kantelijan pärjäävän yön yli sellissään, eikä nähnyt ambulanssin tilaamista tarpeelliseksi.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö viittaa lausunnossaan selvitykseen, jonka mukaan vankilassa ei ole terveydenhuoltohenkilöstöä paikalla arkisin klo 16 jälkeen eikä viikonloppuisin. Valvontahenkilöstöllä ei myöskään ole mahdollisuutta konsultoida vankilan ulkopuolista lääkäriä. Tarkkailuun ja eristämistarkkailuun liittyvän terveydenhuoltohenkilökunnalle tehtävän ilmoittamisen ja tarvittavien tutkimustoimenpiteiden osalta on luotu päivystysjärjestelmä. Muissa virka-ajan ulkopuolisissa tilanteissa valvontahenkilökunta joutuu tekemään arvion kiireellisestä hoitoon pääsyn tarpeesta.

Lausunnossa todetaan, että selvityksen mukaan rikosseuraamusesimiehellä on ensiapukoulutus ja hän tuo selvityksessään esille perusteet, joihin nojautuen hän on päätenyt siihen, että ambu-

lanssin kutsuminen ei ole ollut tarpeen. Kantelijan terveydellisistä seikoista rikosseuraamusesimiehellä on ollut tietoa sen osalta, mitä selliosastolla on tapahtunut eikä hän ole selvityksensä mukaan saanut tietoja terveydenhuoltohenkilökunnalta. Keskushallintoyksikön näkemyksen mukaan sellaisissa tilanteissa, jolloin vangin terveydentilassa on aiemmin ilmennyt ongelmia, tulisi terveydenhuoltohenkilöstön aina ohjeistaa ja neuvoa valvontahenkilöstöä sen mukaan kuin salassapitosäännökset sen mahdollistavat.

Rikosseuraamusesimies toteaa selvityksessään, että ensiapukoulutuksesta huolimatta hän ei ole terveydenhuollon ammattilainen, joten ulkopuolisen avun hakeminen tai paikalle hälyttäminen on aina yksittäinen tapaus ja rikosseuraamusesimiehen päätettävissä. Hänen mukaansa kantelijan terveydentilasta saatu informaatio perustuu siihen, mitä on tapahtunut selliosastolla muun muassa tajuttomuuskohtauksia, kuumuutta sellissä, kaatuminen jne. 12.7.2010 ja 13.7.2010. Nyt puheena olevassa tapauksessa vartijat pyysivät häntä 17.7.2010 paikalle kantelijan valitettua, ettei saa happea. Rikosseuraamusesimiehen mukaan hän keskusteli rauhallisesti vangin kanssa, joka kertoi, ettei saanut happea ja että rintaa kivistää. Hänen mukaansa kantelijan pulssi oli normaali eikä ulkoisesti näkynyt merkkejä, jotka olisivat viitanneet kovaan kipuun. Hän keskusteli myös kantelijan kanssa tämän käynnistä keskussairaalassa 12.7.2010 ja kantelija kertoi, ettei tutkimuksissa ollut ilmennyt erityistä. Kantelijan sellissä ei ilma päässyt kiertämään, koska tuuletusikkuna oli lähes kiinni ja verhot edessä. Nämä seikat johtivat rikosseuraamusesimiehen päätökseen siitä, että ambulanssia ei tarvita. Hänen mukaansa muutama päivä myöhemmin tapahtui samantyylinen kohtaus lisättynä tajuttomuudella ja paikalle kutsuttiin ambulanssi, jonka sairaankuljettajat ilmoittivat konsultoituaan lääkäriä, ettei ollut tarvetta toimenpiteisiin.

3.2.4

Salassapitovelvollisuudesta ja tiedonkulun järjestämisestä

Vartijoilla ei ole oikeutta saada tietää vangin terveyteen ja hoitoon liittyviä tietoja ilman tämän suostumusta. Sen sijaan henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain (422/2002) 18 §:n 2 momentin nojalla vankilan lääkäri voi antaa valvontahenkilökuntaan kuulvalle sellaisia vankia koskevia tietoja, joista ei ilmene sairauden laatu taikka muu terveydentilan tai hoidon yksityiskohta. Edellytyksenä lisäksi on, että lääkäri pitää tiedon ilmoittamista tarpeellisenä tämän henkilön hoidon tai kohtelun kannalta taikka henkilön oman turvallisuuden taikka muiden vankien ja henkilökunnan terveyden ja turvallisuuden suojelemiseksi.

Henkilötietojen käsittelyä Rikosseuraamuslaitoksessa koskevaa lain-säädäntöä ollaan paraikaa muuttamassa. Olen ollut kuultavana eduskunnan lakivaliokunnassa sen käsitellessä tätä koskevaa hallituksen esitystä (2/2012 vp) ja antanut lakivaliokunnalle lausunnon asiassa 13.3.2012 (dnro 898/5/12). Olen tässä yhteydessä pitänyt ongelmallisena nykyistä sääntelyä käytännön menettelytapojen kannalta. Olen todennut muun muassa seuraavaa:

"Käytännössä on havaittu, että valvontahenkilöstön olisi tarpeen olla tietoinen joistakin valvottaviensa terveydentilaan liittyvistä asioista. Jos esim. vangilla on jokin pysyvä sairaus, joka aiheuttaa sairauskohtauksia, voi oikean avun saanti kestää, koska valvontahenkilökunnalla ei ole riittävästi tietoa eikä terveydenhuoltohenkilökuntaa ole koko ajan saatavilla.

Ongelmia tiedonkulussa voi ilmetä myös silloin kun terveydenhuoltohenkilökunta havaitsee vangilla jonkin sellaisen seikan, jonka perusteella vanki voitaisiin/pitäisi sijoittaa ympärivuorokautiseen tarkkailuun (vankeuslain 18 luvun 3 §). Esimerkiksi, jos vanki uhkaa vastaanotolla itsemurhalla, mutta ei kuitenkaan ole edellytyksiä tarkkai-

lulähetteelle, jolla vankipotilas saadaan mielenterveyslain nojalla tarkkailuun ja mahdollisesti eristetyksi Psykiatriseen vankisairaalaan. Tällöin asiasta ei voida ilmoittaa vankilan valvontahenkilökunnalle, koska tieto sisältäisi terveystiedon – ja todennäköisesti vanki ei antaisi suostumusta tiedon antamiseen.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään asettanut viranomaiselle suuren vastuun itsemurha-alttiin vangin valvonnalle. – –

– – saattaisi olla vielä aiheellista pohtia, minkälainen sääntely on yhtäältä terveydentilaan liittyvien tietojen salassapidon ja toisaalta henkilön oman, muiden vankien ja vankilan henkilökunnan terveyden ja turvallisuuden suojelemisen kannalta perusteltu".

Olen ottanut kantaa 23.8.2012 antamassani ratkaisussa vankilan terveydenhuollon ja valvontahenkilökunnan väliseen tiedonkulkuun omana aloitteena tutkitussa asiassa, joka koski itsemurhien ennalta ehkäisemistä vankiloissa (dnro 2357/2/12, ratkaisu on luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilla). Totesin, että terveydenhuoltohenkilökunnan salassapitovelvollisuuden estämättä vankilan poliklinikalta olisi voitu puheena olleessa tapauksessa ohjeistaa valvontapuolta seuraamaan vankia erityisen tarkasti. Olen ratkaisussani korostanut vankilan poliklinikan sisäisen viestinnän sekä valvontapuolen ja poliklinikan välisen viestinnän tärkeyttä koskien yhteistyötä ja vastuunjako vankien terveydentilan seurannassa ja äkillisten sairaustapahtumien hoitoon liittyvissä kysymyksissä salassapitosäännökset huomioiden. Valvonta- ja terveydenhuoltohenkilöstön välisen viestinnän tulisi perustua yhteisesti laadittuun ohjeistukseen, jossa olisi määritelty selkeästi sovittu vastuunjako ja ennalta suunnitellut menettelytavat koskien sekä kiireellisiä tilanteita että vankien vähemmän kiireellisen seurannan tarvetta. Saatoin tämän näkemykseni Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön ja terveydenhuoltoyksikön tietoon ja pyysin Rikosseuraamuslaitosta ilmoittamaan minulle 14.12.2012 mennessä toimenpiteistään asiassa.

Olen myös edellä todetussa ratkaisussani katsonut, että terveydenhuollon ja valvonnan välisen tiedonkulun parantaminen edellyttää viime kädessä salassapitosäännösten muutosta. Saatoin tämän käsitykseni lakivaliokunnan tietoon ollessani siellä kuultavana, minkä vuoksi asiasta ei ole mielestäni tarpeen tehdä nyt muita esityksiä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö vankien terveyteen, turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvää tiedonkulkua ja yhteistyötä näiden kahden henkilöstön välillä voitaisi parantaa myös vankilan ja terveydenhuoltoyksikön omilla toimenpiteillä.

3.2.5

Kannanotto

Hoidon tarpeen arviointi vankiloissa

Olen aiemmissa kannanotoissani todennut, että hoidon tarpeen arviointi kuuluu terveydenhuollon ammattihenkilölle. Vartijan tehtäviin ei kuulu tehdä päätelmiä vangin terveydentilasta, mutta hänen tulee havainnoida vangin tilaa, jotta hän voi siitä terveydenhuoltoon tiedottaessaan kertoa niitä seikkoja, joita terveydenhuollon ammattihenkilö tarvitsee hoidon tarvetta ja kiireellisyyttä arvioitaessa. Näin siis silloin, kun vankilan oma terveydenhuoltohenkilöstö on paikalla. Kun omaa terveydenhuoltohenkilöstöä ei ole saatavilla, joutuu valvontahenkilöstö pakostakin tekemään jonkinlaisia arvioita ja päätelmiä vangin terveydentilasta sen selvittämiseksi, onko tarpeen kutsua paikalle sairaankuljetusyksikkö.

Pidän selvänä, että valvontahenkilöstö hälyttää sairaankuljetusyksikön paikalle aina silloin, kun kyseessä on esimerkiksi akuutti sairauskohtaus. Sen sijaan tilanteen arviointi vaikeutuu, kun vanki ilmoittaa oireistaan ja vaatii päästä lääkärille. Vartijallahan ei yleensä ole juurikaan tietoa vangin sairauksista, eikä vangilla ole velvollisuutta paljastaa terveystietojaan vartijoille. Tämän vuoksi vankiloissa tulisi mielestäni harkita tarpeellisten toimintatapojen luomista. Käsitykseni mukaan vartijalla pitäisi olla mahdollisuus ottaa yhteyttä esimerkiksi terveyskeskuspäivystykseen ja vangille tulisi järjestää mahdollisuus kertoa oireistaan suoraan terveydenhuollon ammattihenkilölle. Tämä puolestaan voisi tehdä hoidon tarpeen arvioinnin ja ilmoittaa siitä vartijalle.

Rikosseuraamusesimiehen menettely

Saadun selvityksen perusteella katson, että tässä asiassa ei ole saatu näyttöä siitä, että rikosseuraamusesimies olisi tehnyt virhearvioinnin 27.7.2010 kieltäytyessään hälyttämästä sairaankuljetusyksikköä paikalle. Toisin kuin kantelija kirjoituksessaan väittää, rikosseuraamusesimies ei ole tehnyt hänelle diagnoosia, mikä on lääkärille kuuluva tehtävä, vaan arvioinut sitä, onko tilanne sellainen, että hänen tulisi hälyttää paikalle sairaankuljetusyksikkö.

Huolimatta ma. apulaisjohtajan selvityksestä rikosseuraamusesimies on kiistänyt, että hän olisi saanut vankilan terveydenhuollosta kantelijaa koskevia terveystietoja. Myöskään kantelija ei ole kirjoituksessaan esittänyt, että vankilan terveydenhuoltohenkilökunta olisi rikkonut salassapitovelvollisuutensa. En ole näin ollen pitänyt tarpeellisena hankkia erikseen vankilan terveydenhuollon selvitystä asiassa.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on lausunnossaan esittänyt näkemyksensä, että sellaisissa tilanteissa, jolloin vangin terveydentilassa on aiemmin ilmennyt ongelmia, tulisi terveydenhuoltohenkilöstön ohjeistaa ja neuvoa valvontahenkilöstöä salassapitosäännökset huomioiden. Yhdyn tähän näkemykseen.

3.3

Muut asiat

3.3.1

Sellien lämpötila

Kantelija on lisäksi kirjoituksessaan arvostellut vankilan sellien lämpötilaa helleviikkojen aikana. Hänen oman arvionsa mukaan se on voinut olla jopa noin 40 astetta pahimmillaan. Sellien ilmastointi on hänen mukaansa olematon eikä selleissä ole tuuletinta tai suihkuja. Tämä koskee nimenomaan suljettua osastoa. Kantelijan mukaan Hämeenlinnan vankila ei muutoinkaan täytä asuintiloja koskevia rakennusmääräyksiä.

Vankilan selvityksessä todetaan tältä osin, että kesällä 2010 olleen hellejakson aikana osastojen (myös suljettujen) sellien ovia pidettiin poikkeuksellisesti koko päivän avoinna, joitakin järjestyshäiriöitä lukuun ottamatta. Vankeja myös ohjeistettiin vilvoittamaan itseään muun muassa kylmällä vedellä kasteltujen pyyhkeiden avulla. Kaikille vangeille kaikkiin selleihin ei ollut mahdollista hankkia kirjoituksessa kuvattuja tuulettimia. Ma. apulaisjohtajan mukaan tässä suhteessa kantelija oli etuoikeutetussa asemassa, koska hänen sellissään sellainen oli.

Olen tietoinen vankiloiden – ei siis vain Hämeenlinnan vankilan – puutteista esimerkiksi ilmastoinnin osalta lämpimien säiden aiheuttamissa ääriolosuhteissa. Olen ottanut kantaa tähän ongelmaan vankien kanneltua asiasta ja todennut muun muassa, että vankiloiden ilmastointiin liitty-

vät ongelmat ovat lähtökohtaisesti rakennusteknisiä eikä niiden ratkaiseminen varsinkaan lyhyellä aikavälillä ole aina mahdollista. Myös vankiloiden intressissä on ilmaston puutteiden korjaaminen. Tämä ei myöskään ole ainoastaan vanhojen, saneerausta odottavien vankiloiden ongelma vaan ongelmia on ilmennyt myös uusien rakennusten kohdalla. Olen esimerkiksi pyytänyt vankilaa harkitsemaan, olisiko mahdollista muun muassa vankien ulkoiluja lisäämällä helpottaa sellien olosuhteita kesällä (esim. 22.11.2010, dnro 2520/4/10).

Käsitykseni mukaan Hämeenlinnan vankilassa on yritetty vaikuttaa sellien lämpötilaan niillä keinoilla, jotka valvontahenkilökunnalla on ollut käytettävissä. Asia ei nyt anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

3.3.2

Eristysolosuhteet vankiloissa

Kantelija on kirjoituksessaan myös kertonut siitä, että hänen valittaessaan kuumuudesta häntä olisi "uhattu" viedä eristykseen "tarkkailtavaksi". Hänen mukaansa hän ei enää uskaltanut valittaa asiasta, koska hän ei todellakaan halunnut eristysselliin, "se on aivan kauhea paikka". Tältä osin ei ole pyydetty erikseen selvitystä ja pidän todennäköisenä, että asiaan eli eristyssellillä uhkaamisesta ei ole saatavissa riidatonta näyttöä. Totean kuitenkin seuraavaa.

Tarkkailuun sijoittamiselle on olemassa vankeuslain 18 luvun 3 §:ssä omat edellytyksensä. Ympäri vuorokautiseen tarkkailuun voidaan sijoittaa vanki vain, jos se on välttämätöntä päihtyneen tai päihdyttävien aineiden käyttämisen vieroitusoireista kärsivän vangin terveydentilan seuraamiseksi, itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi taikka väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi. Olen ottanut kantaa vankiloiden eristämisolosuhteisiin edellä kerrotussa ratkaisussani itsemurhien ennalta ehkäisemisestä vankiloissa. Olen muun muassa todennut, että niissä tapauksissa, joissa ei ole vaaraa siitä, että vanki vahingoittaisi itseään, ja tarkkailu on tarpeen vangin terveydentilan seuraamiseksi, ei ole perusteita sijoittaa vankia selliin, jossa hän esimerkiksi joutuu nukkumaan lattialla patjalla. Kysymys on myös vankeuslain 1 luvun 5 §:ssä tarkoitettua vankien ihmisarvoa kunnioittavasta kohtelusta ja siitä, ettei vangin oikeuksiin puututa enempää eikä aiheuteta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä tarkkailun turvalliselle suorittamiselle. Olen pitänyt tärkeänä, että vankilan tarkkailuolosuhteisiin kiinnitetään enemmän huomiota.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1.4 esittämäni käsityksen sellikutsuun vastaamisesta Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön ja Hämeenlinnan vankilan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän keskushallintoyksikölle ja Hämeenlinnan vankilan johtajalle jäljennökset tästä päätöksestäni.

Lisäksi esitän Rikosseuraamuslaitoksen harkittavaksi kohdassa 3.2.5 tarkoitettujen toimintaohjeiden luomista hoidon tarpeen arvioimiseksi vankiloissa. Pyydän Rikosseuraamuslaitosta ilmoittamaan minulle 31.12.2012 mennessä toimenpiteistään asiassa.